

Bestek voor praktijkgerichte literatuurstudie over begrijpend leesdidactiek (basisonderwijs)

1 Het kader van de praktijkgerichte literatuurstudie van onderwijsonderzoek

Deze oproep sluit qua procedure en vorm aan bij eerdere oproepen voor praktijkgerichte literatuurstudies van onderwijsonderzoek over diverse thema's (zie www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek).

De Vlor definieert praktijkgericht onderwijsonderzoek als onderzoek, over, voor en met de praktijk. Onderwijsonderzoek is maar praktijkgericht wanneer het op de een of andere manier voor die praktijk zelf iets betekent. Praktijkgericht onderzoek moet daarom vertrekken van concrete vragen en problemen uit de praktijk. Het onderzoek moet leiden tot kennis die bijdraagt aan het oplossen van die vragen en problemen en dus tot het verbeteren van de onderwijspraktijk.¹

Voor het beantwoorden van kennisvragen die vanuit de onderwijspraktijk worden gesteld, is het niet altijd noodzakelijk om nieuw onderzoek uit te voeren. Sommige vragen kunnen al beantwoord worden door het samenbrengen van inzichten uit bestaand onderzoek in een *praktijkgerichte literatuurstudie*. In deze context wordt hieronder verstaan dat op een systematische manier een overzichtsstudie wordt opgezet die resulteert in een toegankelijke samenvatting van de wetenschappelijke kennis die beschikbaar is over het thema waarop de studie betrekking heeft. Een dergelijke literatuurstudie is niet louter informatief, maar kan ook leiden tot het vaststellen van nieuwe vragen en kennisbehoeften bij praktijkmensen. Deze kunnen vervolgens leiden tot een nieuwe themazetting voor praktijkgericht onderzoek. Op deze manier kan een overzichtsstudie een rol spelen in een cyclus van kennisontwikkeling in het onderwijsveld.

Voor de onderwijspraktijk is een praktijkgerichte literatuurstudie een nuttig instrument om in te spelen op de competentie van de leraar als onderzoeker.

2 Themazetting: begrijpend leesdidactiek²

2.1.1 Situering

Naar aanleiding van de resultaten van PIRLS 2016 en de tussen 2006 en 2016 vastgestelde daling van het begrijpend leesniveau van Vlaamse vierdeklassers, rijzen er vele vragen over begrijpend leesdidactiek. Naar begrijpend lezen is al veel onderzoek gedaan en samengebracht. Via een nieuwe review kunnen een aantal **openstaande, actuele en toekomstgerichte vragen**

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over praktijkgericht onderwijsonderzoek: bouwstenen voor een stimulerend beleid](#), 29 juni 2017, p. 4

² Begrijpend leesdidactiek is een van de twee thema's die de Vlor als prioritair naar voren schuift voor praktijkgericht onderwijsonderzoek: Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Themazetting praktijkgerichte reviews 2018](#), 22 maart 2018.

beantwoord worden. Die vragen betreffen o.a. de groeiende diversiteit in de leerlingenpopulatie en de verandering in de aard van tekstuele bronnen in de leefwereld van kinderen en jongeren. **Die uitdagingen stellen de bestaande didactische kaders in vraag.**

De Vlor wil deze vragen beantwoord zien vanuit een **breed perspectief op leesdidactiek**: niet enkel een focus op begrijpend lezen of het leergebied/vak Nederlands, maar de hele breedte van lezen in onderwijs, in het hele curriculum en in de schoolcultuur. De review richt zich op de **eindtermen lezen voor het basisonderwijs**, inbegrepen de B-stroom van het secundair onderwijs en anderstalige nieuwkomers.

2.1.2 Kennisvragen

Bovenstaande situering geeft duidelijk de richting aan voor de beoogde review. De Vlor formuleert hieronder een aantal relevante kennisvragen. Het is aan de onderzoekers om een comprehensief ordeningskader voor te stellen waarin deze aspecten vervat zijn.

- Wat zijn wetenschappelijke inzichten over de effectieve aanpak van lezen (technisch, begrijpend, studerend, ...) en hoe kunnen die inzichten een bijdrage leveren aan de klas- en schoolpraktijk?
 - Welke combinatie van technisch en begrijpend lezen kan tot de beste leesresultaten leiden? Hoe grijpt het technisch leesniveau in bij begrijpend lezen? En omgekeerd? Is er een bepaalde ideale combinatie (onderdelen, chronologie, ...) die tot de beste begrijpend leesresultaten leidt?
 - Wat betekent kwaliteitsvolle instructie voor begrijpend lezen, binnen het volledige curriculum? Hoe kun je 'modelen'?
 - Werkt een strategische leesaanpak in de klas en hoe kan men leerlingen met problemen hierin begeleiden? Waarvan weten we dat het effectief werkt en wat betekent dat voor de praktijk?
 - Wat zijn gelijkenissen en verschillen in lezen binnen expliciete leesdidactiek en binnen het bredere curriculum (meer impliciet)?

- Is er nood aan nieuwe didactische kaders? Zo ja, welke?

- In welke mate kunnen er duidelijk verschillende leesprofielen (taalzwakke leerlingen, anderstalige nieuwkomers, sterke lezers, leerlingen die niet graag lezen, leerlingen die minder goed technisch lezen ...) onderscheiden worden? In welke mate moet er een onderscheid gemaakt worden in de aanpak van begrijpend lezen voor die profielen, m.a.w. zijn sommige aanpakken effectiever voor bepaalde groepen leerlingen (de zogenaamde differentiële effectiviteit)? Wat houdt doelgericht differentiëren in?

- Kunnen we leren van methodieken die voor bepaalde doelgroepen worden ingezet? Wat kunnen we leren van de aanpak (op maat) voor kinderen met leesproblemen, bijvoorbeeld leerlingen met dyslexie? Kan zo'n aanpak voor specifieke doelgroepen ook toegepast worden in een klasgroep met een heel diverse en heterogene samenstelling?

Onderstaande vragen gaan over actuele uitdagingen die als een rode draad doorheen het onderwijs lopen en dus ook een impact hebben op het leesonderwijs.

- Voor welke uitdagingen stelt de digitalisering de ontwikkeling van de leesvaardigheid van leerlingen?
 - Hoe kan ICT worden ingezet om het begrijpend leesonderwijs te versterken?
 - Wat is het effect van veranderende dragers en bronnen voor begrijpend lezen en de didactiek? Hoe kan je in die zin de leescultuur op school creëren of veranderen?

- Wat betekent de groeiende diversiteit in de leerlingpopulatie voor de (begrijpend) leesdidactiek? Diversiteit heeft betrekking op vele aspecten, bijvoorbeeld:
 - meertaligheid: Wat is de invloed van meertaligheid op de aanpak van lezen?;
 - specifieke onderwijsbehoeften.

3 Verwachtingen ten aanzien van de review

3.1 Bruikbaarheid en brede toegankelijkheid voor de onderwijspraktijk

Eerdere consultaties in het kader van het project ‘Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek’ van de Vlor hebben geleid tot een aantal aanbevelingen om van een praktijkgerichte literatuurstudie een bruikbaar en toegankelijk instrument te maken voor de onderwijspraktijk.³

3.1.1 Focus en aansluiting bij de behoeften (bruikbaarheid)

- De praktijkgerichte literatuurstudie moet een duidelijke focus hebben. De onderzoeksvragen moeten helder zijn.
- Cruciaal is dat de review bijdraagt aan het optimaliseren en ondersteunen van het primaire proces van onderwijs.
- De literatuurstudie moet aansluiten bij de behoeften van de verschillende doelgroep(en) die dit primaire proces vormgeven en ondersteunen. Hieronder vallen in eerste instantie leraren, directies, docenten, ... maar ook intermediairen die de resultaten kunnen benutten in professionaliseringsinitiatieven (zoals lerarenopleiders, pedagogische begeleiders, clb, nascholers).
- De literatuurstudie moet relevant zijn voor de Vlaamse onderwijscontext. Een internationaal perspectief en het betrekken van buitenlands onderzoek wordt beschouwd als een meerwaarde, op voorwaarde dat het voldoende aansluiting vindt bij de eigen onderwijscontext.

3.1.2 Output/valorisatie (brede toegankelijkheid)

Cruciaal is dat de literatuurstudie ook goed ontsloten wordt voor de verschillende doelgroepen (zie 3.1.1). De auteurs kunnen zich daarbij laten inspireren door de eerdere praktijkgerichte reviews van de Vlor. Een ‘gelaagde opbouw’ biedt mogelijkheden om ervoor te zorgen dat zowel de onderwijsactoren die het proces vormgeven als diegenen die het ondersteunen met de inzichten aan de slag kunnen gaan. De Vlor verwacht in elk geval:

³ <https://www.vlor.be/praktijkgericht-onderwijsonderzoek-project>

- Een wetenschappelijk rapport dat volledig is en ook ingaat op de methodologische achtergrond van de besproken onderzoeken.
- Een luik dat ingaat op de relevantie van de wetenschappelijke inzichten voor de praktijkactoren.*
- Een vulgariserende samenvatting van max. 1000 woorden (conform de overeenkomst tussen de Vlor en de Vlaamse Overheid)

*Als bijdrage aan deze denkoefening wordt verwacht dat de onderzoekers de bevindingen van de literatuurstudie voorstellen aan de Vlor-commissie Onderwijsonderzoek op **27 maart 2019 (namiddag)**, waarna de praktijkactoren en de onderzoekers samen zullen nadenken over de vertaalslag naar de praktijk.

De publicatie kan gedeeltelijk digitaal, gedeeltelijk gedrukt vorm krijgen. Het deel dat in drukvorm wordt uitgegeven voor onderwijspractici mag niet meer dan 100 pagina's A4-formaat omvatten.

Verwacht wordt dat de auteurs aandacht besteden aan:

- Structuur, zodat de lezer:
 - zich snel een beeld kan vormen van de inhoud van de praktijkgerichte literatuurstudie en kan beoordelen of de lectuur van de studie vanuit zijn/haar kennisvragen interessant is;
 - gericht een selectie kan maken van de topics die voor hem/haar relevant zijn.
- Leescomfort:
 - voor de verschillende doelgroepen (via functionele lay-out)
 - door toegankelijkheid van de gehanteerde wetenschappelijke begrippen in het praktijkgerichte luik (vakjargon moet vergezeld worden van een verklarende toelichting).
- Bibliografie:
 - Informatie over de vindbaarheid van bronnen en aanzetten tot verdere lectuur, eventueel via een thematische en/of geannoteerde bibliografie.

Van de onderzoekers (hoofdaanvrager/promotor) van het voorstel wordt tot slot verwacht dat hij/zij de studie toelicht:

- aan de commissie Onderwijsonderzoek van de Vlor op **22 mei 2019 (namiddag)**
- aan het brede onderwijsveld op een studiedag/inspiratiedag over onderwijsonderzoek op initiatief van de Vlor en het departement Onderwijs en Vorming. De datum hiervoor is nader te bepalen en kan ook na 31 mei 2019 vallen.

3.2 Wetenschappelijke kwaliteit

De Vlor hecht veel belang aan de wetenschappelijke kwaliteit van de literatuurstudie en verwacht in het voorstel dan ook transparante informatie over het design en de methodiek van de praktijkgerichte literatuurstudie, o.m.:

- De probleemstelling en de onderzoeksvragen in relatie tot de gekozen invalshoek binnen het thema;
- Het theoretisch kader/de relevantie van het theoretisch kader;
- De voorgestelde methodiek;
- Het te verwachten eindresultaat, nl. een wetenschappelijk verantwoorde literatuurstudie;
- De expertise van de aanvragers m.b.t. het onderzoeksthema;
- De beschikbare literatuur.

4 Procedure

4.1 Wie kan een voorstel indienen?

De aanvraag staat open voor onderzoekers van hogescholen, universiteiten en overige onderzoeksinstituten. In geval van een samenwerkingsverband dient de hoofdaanvrager het voorstel in namens de promotor en de copromotor(en).

4.2 Tijdsplan

- Onderzoekers kunnen tot uiterlijk **20 augustus 2018** een voorstel indienen.
- Het secretariaat van de Vlor brengt de aanvragers op de hoogte van de selectie, **ten laatste op 1 oktober 2018**.
- De uiterste datum voor het opleveren van de opdracht is **31 mei 2019**.

4.3 Selectieprocedure

4.3.1 Formele ontvankelijkheidscriteria

- Voorstellen kunnen enkel ingediend worden door middel van een volledig ingevuld projectaanvraagformulier (zie bijlage). In het formulier zijn per rubriek de verwachtingen geformuleerd.
- Het opgegeven budget mag het totaal voorziene budget (zie 4.4) niet overschrijden.

Voorstellen die niet aan de formele ontvankelijkheidscriteria voldoen, worden niet verder beoordeeld.

4.3.2 Inhoudelijke criteria

De voorstellen die ontvankelijk zijn worden beoordeeld op basis van de volgende criteria:

- Bruikbaarheid en brede toegankelijkheid voor de onderwijspraktijk (zie 3.1)

Voor de beoordeling van dit criterium treedt de commissie Onderwijsonderzoek van de Vlor (met vertegenwoordigers van onderwijsverstrekkers, personeel en gebruikers) op als jury.

- Wetenschappelijke kwaliteit (zie 3.2)

Voor de beoordeling van dit criterium laat de commissie zich bijstaan door wetenschappelijke experts.

4.3.3 Planning en begroting

Het voorstel wordt daarnaast beoordeeld op haalbaarheid van de planning en verantwoording van de in te zetten middelen.

4.4 Budget

Voor de praktijkgerichte literatuurstudie is een bedrag beschikbaar van maximum 38.500 euro, dat aan de hoofdaanvrager (promotor) toegekend wordt. In dit bedrag zijn alle kosten inbegrepen:

- Personeelskosten omvatten de geïndexeerde brutowedde, sociale werkgeversbijdrage, wettelijke verzekeringen, alsmede elke andere wettelijke vergoeding of toelage bij de wedde;
- Exploitatiekosten omvatten kosten voor documentatiemateriaal, reis- en zendingskosten, drukwerk, honoraria, kosten gerelateerd aan de kantooruitrusting excl. de kosten voor huisvesting, elektriciteit en verwarming;
- Overheadkosten kunnen maximaal 10 % van de personeelskosten bedragen.

De verantwoording van de in te zetten middelen is voorwerp van de beoordeling. Kosten moeten vooraf begroot en achteraf verantwoord worden. De schuldvordering en de uitgavenbewijsstukken moeten ten laatste op **30 juni 2019** ingediend worden bij het Vlor-secretariaat.

4.5 Kandidaatstelling

De voorstellen kunnen enkel worden ingediend via het daartoe voorziene projectaanvraagformulier (zie bijlage) via e-mail, ten laatste verzonden op **20 augustus 2018** om 23.59u aan marleen.colpin@vlor.be. U krijgt een ontvangstbevestiging.

5 Meer informatie?

Voor meer informatie bij de procedure en/of de themazetting kunt u zich wenden tot Marleen Colpin, stafmedewerker (marleen.colpin@vlor.be of 02/227 13 61). Website : www.vlor.be